

Tiedepoliittinen keskustelu virkistykseen!

Sakari Karjalainen

Suomalaista yhteiskuntaa ja erityisesti innovaatiojärjestelmää on rakennettu menestyksekkäästi konsensushengessä. Tiede-, teknologia- ja innovaatiopoliittisia tavoitteita on pystytty muotoilemaan eri tahojen yhteistyönä. Nimenomaan valtion tiede- ja teknologianeuvosto on toiminut foorumina julkisen ja yksityisen sektorin, tiede- ja teknologiasektoreiden sekä toisaalta hallinnon, tutkijoiden ja yritysten väliselle vuoropuhelulle. Viimeisin tulos tästä yhteistyöstä on 4. helmikuuta tiede- ja teknologianeuvostossa hyväksytty tutkimusjärjestelmän rakennearvioinnin loppuraportti.

Viime aikoina myös Suomalaisen Tiedeakatemian pääsihteeri Matti Saarnisto (*Tieteessä tapahtuu* 8/2004) ja tämän lehden päätoimittaja Jan Rydman (*Tieteessä tapahtuu* 5/2004) ovat toineet tiedepoliittisen keskustelun virkistävän ja monipuolistuvan.

Mikä oikeastaan on tiedepolitiikan tehtävä? Tiedepolitiikan ensisijaisena tavoitteena on luoda edellytyksiä korkeatasoiselle tieteelliselle tutkimukselle ja tutkijankoulutukselle. Se tarkoittaa esteiden poistamista tutkimukselta, tieteen kehitystä rajoittavien ongelmien ennakoimista ja ehkäisyä, kestävä ja monipuolisen tutkimusperustan varmistamista sekä edellytysten luomista huippututkimukselle. Tiede pyrkii tiedon ja ymmärryksen lisäämiseen ja sen myötä globaalisti elämän edellytysten ja laadun parantamiseen. Tiede kehittyy toisaalta tasaisesti ja toisaalta pyrähdyksittäin. Tiedepolitiikan toimijoiden on ymmärrettävä, miten tiede kehittyy ja miten tieteen edistymistä voidaan parhaiten tukea.

Kaksi periaatetta ovat olleet suomalaiselle tiedepolitiikalle erityisen tyypillisiä: kilpailuperustaisuus ja horisontaalisuus. Viime vuosikymmenen lopulla aloitettu julkisen tutkimusrahoituksen lisäys kohdennettiin nimenomaan kilpailtuun tutkimusrahoitukseen Suomen

Akatemian ja Tekesin kautta. Kilpailun avulla on mahdollisuus varmistaa tuki parhaimmille tutkijoille ja lupaavimmille hankkeille. Tätä kautta tutkimuksen laatu yleisesti paranee. Horisontaalisuus on tarkoittanut kahta asiaa. Tutkimusrahoitusta tai sen lisäystä ei ensinnäkään ole kohdennettu vain joillekin prioriteettialueille. Toiseksi merkittävä osa rahoituksesta on käytetty tieteen tekemistä ja tutkimusjärjestelmää uudistaviin kohteisiin: huippuyksikköohjelmaan, tutkimusohjelmiin, tutkijakouluille, tutkijatohtorijärjestelmän luomiseen ja kansainvälistymisen tukemiseen. Nämä toimenpiteet ovat kohdistuneet kaikille tieteenaloille.

Onnistunut tiedepolitiikka rakentuu vanhalle tietopohjalle, ennakkoinnille ja ylipäänsä asiantuntijoiden kuulemiselle. Suomen Akatemia on keskeisin tieteen ja tiedepolitiikan asiantuntija Suomessa. Sen kannanotot, selvitykset ja arvioinnit ovat olennaisia suomalaisen tiedepolitiikan tavoitteiden muotoilemisessa. Akatemian toimikuntien jäsenet valitaan tiedeyhteisön (yliopistot, tutkimuslaitokset, Suomen Tiedeakatemiain Valtuuskunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta) ehdottamista asiantuntijoista. Lisäksi ehdotuksia pyydetään ministeriöiltä ja Tekesiltä. Akatemian toimikunnat edustavat laajasti ja monipuolisesti suomalaista tiedeyhteisöä. Ennen toimikuntien nimittämistä on keskusteltu yliopistojen rehtorien neuvoston, Suomen Tiedeakatemiain Valtuuskunnan ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan edustajien kanssa.

Tiedeakatemit ja tieteelliset seurukset edustavat yhdessä Suomen Akatemian ja yliopistojen kanssa tieteen korkeinta asiantuntemusta Suomessa. Tätä arvokasta asiantuntemusta voitaisiin hyödyntää nykyistä selvästi enemmän. Tiedeakatemioiden jäsenistö koostuu kokeneimmista ja menestyneimmistä suomalaisista tutkijoista. Tieteelliset seurukset edustavat oman tie-

teenalansa parasta asiantuntemusta. Kuten aiemmin totesin, tiedepolitiikan onnistuminen perustuu tieteen kehittymisen ymmärtämiselle. Opetusministeriö, joka vastaa tiedepolitiikasta, toivoisi sekä tiedeakatemioiden että tieteellisiltä seuroilta nykyistä enemmän näkemyksiä, kannanottoja ja ehdotuksia, joille voitaisiin rakentaa entistä tuloksellisempaa tiedepolitiikkaa.

Kun pohditaan eri toimijoiden rooleja, on syytä pohtia, mitä tarkoitetaan tieteen, tiedepolitiikan ja tiedehallinnon asiantuntemuksella. Tieteen asiantuntemus liittyy tietyn tieteenalan historian ja kehityksen ymmärtämiseen ja ennakkointiin. Tätä asiantuntemusta on nimenomaan tiedeakatemioiden jäsenillä sekä tieteellisillä seuroilla. Tiedepolitiikan tavoitteet määrittelin jo kirjoitukseni alussa. Lyhyesti sanoen kyse on edellytysten luomisesta ja varmistamisesta korkeatasoisen tutkimuksen tekemiselle. Tähän liittyvää asiantuntemusta on erityisesti Suomen Akatemiassa ja opetusministeriössä sekä muilla tiedepolitiikan asiantuntijatehtävissä toimivilla henkilöillä, yliopistojen johdolla ja tiedepolitiikan tutkijoilla. Tiedehallinto, johon kuuluvat opetusministeriö ja Suomen Akatemia, vastaa tiedepoliittisesta suunnittelusta ja seurannasta, tiederahoituksesta ja siihen liittyvästä yhteistyöstä sekä valtioiden ja rahoittajaorganisaatioiden välisestä kansainvälisestä yhteistyöstä. Myös yliopistohallinnolla on oman yliopistonsa osalta vastaavia tehtäviä.

Suomalaisen Tiedeakatemian pääsihteeriksi Matti Saarnisto ihmetteli taannoisessa kirjoituksessaan, miten tutkijankoulutusta vailla olevat Suomen Akatemian työntekijät voivat edustaa Suomea kansainvälisillä foorumeilla, joissa puhutaan tieteestä ja päätetään sen edistämistä koskevista asioista. Opetusministeriön virkamiehet ja Suomen Akatemian edustajat – pääjohtaja, ylijohdajat, toimikuntien puheenjohtajat ja jäsenet, yksiköiden johtajat ja tiedeasiantuntijat – osallistuvat hyvin aktiivisesti EU:n, ESF:n ja kansainvälisten tiedejärjestöjen (CERN, EMBL, EMBC, ESO, jne.) elinten toimintaan sekä kahdenvälisen yhteistyön neuvotteluihin. Kyse ei

ole niinkään tiedettä itseään koskevasta linjauksista vaan nimenomaan tiedehallinnon yhteistyöstä, jossa valmistellaan yhteisiä suunnitelmia, rahoituspäätöksiä ja -ohjelmia tieteen edistämiseksi. Keskeisissä tiedepoliittisissa linjauksissa kuullaan eri tavoin tiedeyhteisön edustajia. On välttämätöntä, että Suomea edustaa vaativissa neuvottelutilanteissa tiedehallinnon ammattilainen, jolla on tältä alueelta vankka kokemus ja asiantuntemus. Yhä useammilla on nykyisin myös tutkijankoulutus, vaikka se ei olekaan välttämätön edellytys tiedehallinnon asiantuntemukselle.

Tiedeakatemioiden ja tieteellisten seurojen panosta kaivataan kansallisessa ja kansainvälisessä tiedepoliittisessa keskustelussa. Sitä kaivataan erityisesti siellä, missä niiden asiantuntemus on vahvinta – tieteen kehityksen ymmärtämisessä ja ennakkoinnissa. Tiedeakatemioiden ja tieteellisillä seuroilla on myös suuri merkitys tieteen tunnetuksi tekemisessä ja tieteelle myönteisen ilmapiirin luomisessa. Joka toinen vuosi järjestettävä Tieteen päivät on tästä loistava esimerkki. Myös *Tieteessä tapahtuu* -lehden merkitys tieteellisen keskustelun foorumina ja herättäjänä on vahvistunut. Harmillista, ettei lehti ilmesty useammin!

Kannustan tiedeakatemiaa ja tieteellisiä seuroja osallistumaan aktiivisesti keskusteluun suomalaisen tieteen ja tutkimusjärjestelmän tilasta ja tulevaisuudesta. Puheenvuorojen painavuus ei perustu siihen, kuka ne esittää, vaan siihen kuinka hyvin ne on perusteltu. Kyse on ensisijaisesti tiedeakatemioiden ja tieteellisten seurojen omasta halusta sitoutua painavien kannanottojen valmisteluun. Jos omaa sitoutumista on, ministeriöltäkin voi odottaa tukea esimerkiksi tieteen ennakkointiin liittyviin hankkeisiin. Suomalaisen tieteen edistymisen ja tutkimusjärjestelmän vahvistumisen kannalta on välttämätöntä, että meillä on vahvoja tiedeakatemiaa ja tieteellisiä seuroja.

Kirjoittaja on dosentti, LT ja opetusministeriön tiedepolitiikan yksikön johtaja.